

זהירות בדרכים לאור ההלכה

איתן קופפר

ראשי פרקים:

- א. הקדמה
- ב. אסור כניסה לידי סכנה
  1. המקור
  2. הגדרים של האיסור
  3. סיכום
- ג. איסור פגיעה בזולת
  1. המקור
  2. הגדרים של האיסור
  3. סיכום
- ד. דינא דמלכותא דינא
  1. המקור
  2. הענינים הכלולים בדינא דמלכותא
  3. טעם דינא דמלכותא דינא
  4. האם נהוג גם בימינו
  5. התוקף של דינא דמלכותא דינא
  - ה. סיכום

א. הקדמה

חכמים התיחסו לענינים הנוגעים ישירות ובעקיפין לזהירות בדרכים בכמה אופנים.

הגמרא במסכת בבא קמא¹ מתיחסת לדברים שהם מעין חוקי תנועה בימנו: "מתני'. זה בא בחביתו וזה בא בקורתו, נשברה כדו של זה בקורתו של זה - פטור, שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך. היה בעל הקורה ראשון ובעל חבית אחרון, נשברה חבית בקורה - פטור בעל הקורה, ואם עמד בעל קורה - חייב, ואם אמר לבעל חבית עמוד - פטור. היה בעל חבית ראשון

---

1. בבא קמא דף ל"א עמ' ב'

ובעל קורה אחרון, נשברה חבית בקורה - חייב, ואם עמד בעל חבית - פטור, ואם אמר לבעל קורה עמוד - חייב. וכן, זה בא בנרו וזה בפשתנו... מתני'. שנים שהיו מהלכין ברה"ר, אחד רץ ואחד מהלך, או שהיו שניהם רצין, והזיקו זה את זה - שניהם פטורין." ענינים אלה הם מעין חוקי תנועה ממש, אלא שבתקופה ההיא אלה היו הענינים שנידונו.

גם מדברי הרמב"ם בהלכות דעות² ניתן להסיק לענינים אלה: "הואיל והיות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא, שהרי אי אפשר שיבין או ידע דבר מידיעת הבורא והוא חולה, לפיכך צריך להרחיק אדם עצמו מדברים המאבדין את הגוף, ולהנהיג עצמו בדברים המברין והמחלימים". הרמב"ם אומר שראוי האדם להרחיק עצמו מדברים המאבדים את הגוף, כלומר דברי סכנה וכו', דברים אלה של הרמב"ם וודאי כוללים נהיגה פרועה בפרט ומעבר על חוקי התנועה בכלל.

כידוע הלכות דעות ככלל הינן בגדר עצות להנהגות טובות שינהג בהן האדם, לכן וודאי שיש ענין בכך שאדם לא יגיע לידי סכנה בשעת נהיגתו בפרט, ובשעת שהיתו בדרכים בכלל.

אולם השאלה היא על איזה איסורים ממש, מעבר לענין זה של עצות טובות לחיים, עובר אדם שעובר על חוקי התנועה ומסכן את עצמו ואת הזולת.

קיימים מספר איסורים שנוגעים לענין זה:

1. איסור כניסה לידי מצב, שהוא בגדר סכנה.
2. איסור פגיעה בזולת, ושימת מכשול שעשוי לפגוע בזולת.
3. דינא דמלכותא דינא

ב. איסור כניסה לידי סכנה

1. המקור

קיים איסור על אדם להכניס עצמו לידי סכנה השאלות הן:

- א. מהו המקור לאיסור זה?
- ב. מהם הגדרות של איסור זה?

---

2. הלכות דעות פרק ד' הלכה א'

נאמר בספר דברים³

"רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבניך ולבני בניך...ונשמרתם מאד לנפשתיכם כי לא ראיתם כל תמונה...".

2. הגדרים של האיסור

פסוקים אלה בודאי מחיבים את האדם לשמור על נפשו בענינים הרוחניים, שהרי הכתוב בהם מצביע במפורש על ענינים רוחניים -
 "...פן תשכח... ופן יסורו...כי לא ראיתם".
 הגמרא במסכת ברכות⁴ מביאה פסוקים אלה בענינים הקשורים לסיכון הגוף ממש:

"תנו רבנן: מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך, בא הגמון אחד ונתן לו שלום ולא החזיר לו שלום, המתין לו עד שסיים תפלתו. לאחר שסיים תפלתו אמר לו: ריקא, והלא כתוב בתורתכם (דברים ד') 'רק השמר לך ושמור נפשך' וכתוב (דברים ד') 'ונשמרתם מאד לנפשתיכם', כשנתתי לך שלום למה לא החזרת לי שלום? אם הייתי חותך ראשך בסייף מי היה תובע את דמך מיד? אמר לו: המתן לי עד שאפייסך בדברים. אמר לו: אילו היית עומד לפני מלך בשר ודם ובא חברך ונתן לך שלום - היית מחזיר לו? - אמר לו: לאו. ואם היית מחזיר לו, מה היו עושים לך? - אמר לו: היו חותכים את ראשי בסייף. - אמר לו: והלא דברים קל וחמר; ומה אתה שהיית עומד לפני מלך בשר ודם שהיום כאן ומחר בקבר - כך, אני שהייתי עומד לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהוא חי וקיים לעד ולעולמי עולמים - על אחת כמה וכמה! מיד נתפייס אותו הגמון, ונפטר אותו חסיד לביתו לשלום."

ברור שגמרא זאת מדברת על עניני סיכון הגוף ממש שהרי אמר לו המלך " אילו הייתי חותך ראשך בסייף...", מכאן שפס' אלה אכן, כנראה, מדברים גם על עניני סיכון הגוף.

המהרש"א במקום באמת מעיר על הענין ואומר
 " האי קרא בשכחת התורה קמיירי"

3. דברים פרק ד'

4. ברכות לב עמ' ב'

כלומר אותו פס' עוסק בעניני שכחת התורה ולא בענינים גופנים לכן מה ענינו כאן?

המהרש"א עונה :

"...ובפ"ג דאבות שנינו כל השוכח דבר אחד ממשנתו וכו' כאילו מתחייב בנפשו שנאמר רק השמר לך וגו'"

המשנה במסכת אבות⁵ משווה בין שכחת "דבר אחד מתלמודו" לבין התחייבות בנפשו, כלומר ענינים גופניים, ולומדת את הדבר מן הפסוקים בדברים, לכן אומר המהרש"א שפסוקים אלה מדברים גם על ענינים של שכחת התורה (רוחניים) וגם על התחייבות הנפש (גופניים).

אם נאמר שפסוקים אלה אכן מדברים גם לגבי ענינים העוסקים בגוף, הרי שמי שעובר על ענין זה עובר על לאו דאורייתא, שנאמר במסכת שבועות :

"דכתיב: (דברים ד') רק השמר לך ושמור נפשך מאד, כדרכי אבין אמר רבי אילעא, דאמר: כל מקום שנאמר השמר פן ואל - אינו אלא לא תעשה."

אפילו אם בכ"ז נאמר שענין סיכון הגוף אינו נכלל בפסוק זה ופסוק זה מדבר רק בעניני הרוח ישנו פסוק נוסף בספר בראשית⁶ המדבר וודאי על עניני הגוף :

"ואך את דמכם לנפשותיכם אדרש מיד כל חיה אדרשנו ומיד האדם מיד איש אחיו אדרש את נפש האדם"

לע"ד פסוק זה מדבר על ענין פגיעה וסיכון הגוף יותר מן ההיבט המחשבתי שלו, שהקב"ה הוא שנתן לאדם את גופו ואת נפשו ולכן חייב האדם לשמור עליהם, כמו אדם שנתן לאדם אחר פקדון הוא מצפה שהוא ישמור עליו ויחזיר לו אותו בשלמות כך הקב"ה שנתן לנו כפקדון את גופינו ונפשנו מצפה שנשמור עליהם ונחזיר אותם במצב ראוי.

אפילו אם עדיין נאמר שענין זה של סיכון הגוף אינו נכלל בפסוק ולכן הוא אינו איסור דאורייתא וודאי שדבר זה אינו גורע בהרבה מחומרתו שכתוב בגמרא מסכת חולין⁷ בעניני שתית משקים שמסוכנים לבריאות האדם שסכנתא חמירא מאיסורא, כלומר ענינים של סיכון הגוף אף יותר חמורים מאיסורי תורה.

5. אבות פ"ג משנה ח'

6. בראשית פרק ט פס' ה'

7. חולין דף י עמ' א

בהלכה: ערוך השולחן⁸ מתייחס במפורש לעניינים אלה:

"כשם שאסור לאכול ולשתות דבר איסור כמו כן אסור לאכול ולשתות דבר של סכנה ומרגלא בש"ס דסכנתא חמירא מאיסורא והרי כתיב ' ואך את דמכם אדרוש לנפשותיכם אדרושי' וכתוב 'ושמרתם לנפשותיכם' וכל המאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעוה"ב **ולעולם אל יעמיד אדם עצמו במקום סכנה לומר שיעשו לו נס** דשמא לא יעשו לו נס ואם יעשו לו מנכין לו מזכויותיו..."

מדברי ערוך השולחן ניתן להביא הוכחה, לכאורה, לשני הכיוונים מצד אחד משווה ערוך השולחן את ענין סכנה לענין שתית דבר איסור ז"א שהוא מחשיב את ענין הסכנה כאיסור כמו שתית משקאות אסורים, אולם מן הצד השני הוא מביא את הענין של סכנתא חמירא מאיסורא, וגם כאשר אומר שלא יעמיד אדם עצמו במצב של סכנה אינו אומר מפני שזהו איסור תורה אלא רק שמא לא יעשו לו נס, כלומר שהוא לא מחשיב ענין זה לאיסור ממש.

בכל מקרה גם אם נאמר שיש כאן ממש איסור דאורייתא וגם אם נאמר שלא ברור שענין כניסה לידי דבר שברור שהוא סכנה חמור ביותר.

3. סיכום

לענייננו: במצבים בדרכים שוודאי האדם מכניס עצמו לידי סכנה אין שום ספק שעובר על דברים חמורים ביותר, אולם ישנם מקרים גבוליים שאותם אדם אחד יגדיר כמסוכנים ואילו אדם אחר לא, השאלה היא מי קובע מה מסוכן ומה לא, מצד אחד ניתן לומר שהמומחים הם אלה שקובעים מה מסוכן ומה לא ולכן כל מי שעובר עבירת תנועה עובר על ענין זה, אבל את החוקים קבעו המומחים בהסתכלות כללית לגבי כל המצבים ולגבי כל שעות היממה ויתכן שדבר שהוא מסוכן ביום כאשר הכבישים עמוסים לא יהיה מסוכן בלילה, ולהפך יתכן שדבר המסוכן בלילה כאשר חשוך לא יהיה מסוכן ביום, לכן ענין זה של כניסה לידי סכנה כאשר עוברים על חוקי תנועה לעתים קרובות הוא נכון וחמור ביותר ולעתים הוא גם אינו נכון ואין בו שום בעיה הלכתית מן ההיבט הזה, לכן יש לדון בעניינים נוספים הקשורים לענין הזהירות בדרכים.

8. יו"ד סימן קט"ז סעיף א'

ג. איסור פגיעה בזולת

1. המקור

נאמר בספר דברים⁹

"כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך כי יפל הנפל ממנו".

כאשר אדם בונה בית קיימת עליו חובה לשים מעקה לגגו כדי שלא יביא למצב שבו יוכלו להיפגע אנשים וליפול ע"י כך שהוא לא שם מעקה ולא מנע את פגיעתם, כלומר שיפגעו מדבר סכנה שהוא יצר.

2. הגדרים של האיסור

לכאורה מן הפסוק נראה שפס' זה מדבר רק לגבי מעקה לבית או רק לגבי דברים שנמצאים בביתו ולא לגבי דברים אחרים, שכתוב "ולא תשים דמים בביתך", אולם ברור שאם אסור לאדם לשים מכשול במקום שהוא רשותו הפרטית ק"ו שיהיה אסור לו לשים ברשות הרבים, ששם: א. זה מקום ששיך לכולם ואסור לאדם לעשות בו מה שירצה. ב. ברה"ר ישנם יותר אנשים וכל מכשול שאדם שם ברה"ר יכול להיות יותר מסוכן מאשר ברה"י.

כך גם כותב הרמב"ם בהלכות רוצח ושמירת הנפש¹⁰:

"אחד הגג ואחד כל דבר שיש בו סכנה וראוי שיכשל בו אדם וימות כגון שהיתה לו באר או בור בחצירו בין שיש בהן מים בין שאין בהן מים חייב לעשות להן חוליה גבוהה עשרה טפחים או לעשות לה כסוי כדי שלא ייפול בה אדם וימות. וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה יפה שני (דברים ד' ט') השמר לך ושמור נפשך, ואם לא הסיר, והניח המכשלות המביאים לידי סכנה, ביטל מצות עשה ועבר על לא תשים דמים."

בתחילת דבריו הרמב"ם כבר קובע כי האיסור הוא אינו רק בגג אלא בכל דבר שיש בו סכנה לרבים הרמב"ם גם כותב בהמשך דבריו כי כל מכשול שיש בו סכנה מצוות עשה להסירו כלומר לא רק דבר שנמצא ברשותו אלא כל דבר שעשוי לגרום נזק לזולת.

9. דברים פרק כ"ב פס' ח'

10. הלי רוצח ושמירת הנפש פי י"א הלי ד'

למעשה קובע הרמב"ם שיש פה שתי מצוות אחת: להסיר כל מכשול שאדם רואה, שניה: לא להניח מכשולות המביאין לידי סכנה, הראשונה עשה והשניה ל"ת. (מדבריו אלו של הרמב"ם ניתן להביא הוכחה גם לענין הקודם שהרי הרמב"ם מזכיר את הפסוק "השמר לך..." לגבי עניני שוודאי קשורים לענינים גופניים).

3. סיכום

לעניננו: שוב כמו בענין של איסור כניסה לידי סכנה כאשר וודאי שיש סכנה לזולת הרי שכמו שאומר הרמב"ם עובר האדם על שני דברים גם ביטל מצוות עשה וגם עבר על לא תעשה, אבל בענין זה שוב ישנה אותה התלבטות כמו קודם מהו מצב המוגדר סכנה ומכשול ומה לא.

ד. דינא דמלכותא דינא

1. המקור

כלל זה של דינא דמלכותא דינא נאמר מספר פעמים בש"ס¹¹ בשם שמואל בפשטות דין זה אומר שדינים שקובעת המלכות של אותו מקום הינם דינים מחיבים.

2. העינים הכלולים בדינא דמלכותא

אולם לכאורה נראה מן המקורות שכל מקום שמוזכר ענין דינא דמלכותא זה רק לענין הפקעת ממון ולא לענינים אחרים ובוודאי שלא לעניננו. כנגד זה פוסק הרשב"א שדינא דמלכותא דינא נוגע לכל דבר שמיועד להשכין שלום בין אנשים ובכל ענין כזה יש למלכות תוקף לחוקק והדבר יקבל תוקף הלכתי: "כדשמואל דאמר: דינא דמלכותא דינא. וכן לקוץ אילנות, לסחור / בד"ל: לסכור / נהרות, ולעשות יערים, וכדאמרי' בפרק הגוזל. אמר שמואל: דינא דמלכותא דינא. אמר רבא: תדע דקטלי דיקלי, וגשרי גישרי, ועברין עלייהו. וכן לעשות חוקים בארצו, כדי שלא יבואו העם לידי הכחשות וקטטות".

גם מדברי הרב קוק זצ"ל המובאים בהמשך¹², שאומר "שמשפטי המלוכה הם גם כן מה שנוגע למצב הכללי של האומה" הרי שענינים אלה אכן בוודאי נוגעים למצב הכללי של האומה.

11. גיטין י' ע"ב, נדרים כ"ח ע"א, ב"ק קי"ג ע"א, בי"ב נ"ד ע"ב

12. משפט כהן תשובה קמ"ד

3. טעם דינא דמלכותא דינא

בגמרא לא מוזכר הטעם לדין על טעמו של דין זה עמדו הראשונים ושיטותיהם מתחלקות לארבע שיטות עיקריות:

- א. שיטת הר"ן: הארץ שייכת למלך ובמידה ולא נקיים את מה שמצווה המלך יכול המלך לגרש את עם ישראל מארצו (מובא בר"ן בנדרים בשם התוס').
- ב. שיטת הרשב"ם: חוקי המלך הם חוקים שהתקבלו מרצון ע"י הסכמת בני המדינה ולכן הם מחייבים את כל בני המדינה. כך נראה שסובר גם הרמב"ם שכתב¹³ שאין דינא דמלכותא נוהג אלא "במלך שמטבעו יוצא באותן הארצות שהרי הסכימו עליו בני אותה ארץ וסמכה דעתן שהוא אדוניהם והם לו עבדים".
- ג. שיטת הרשב"א: כל מלך חייב לחוקק דינים שיהיו לצורך קיום המדינה לאותה שעה שבלי חוקים שיחוקק המלך לא תעמוד המדינה ולכן אלה חוקים מחייבים.
- ד. שיטת רש"י: את שיטת רש"י אפשר ללמוד ממה שאומר רש"י במסכת סנהדרין¹⁴ שם נאמר שיש בסמכותו של ראש הגולה להפקיר רכושו של אדם כמו ב"ד ואמר רש"י שכח זה בא מכך שיש להם כח ורשות מאת מלכי פרס, ז"א שדינם של מלכי פרס אכן קובע בעל כח הלכתי.

כשבאים לדון בענין זה של דינא דמלכותא בנוגע לימינו בא"י יש להתייחס לשתי נק' עיקריות

- א. האם דינא דמלכותא בכלל נוהג בא"י ובמלך מישראל.
- ב. האם לממשלה ולגופים המחוקקים בארץ יש בכלל דין של מלכות לענין זה.

4. האם נוהג גם בימינו

דעת הר"ן והתוס': בהמשך לשיטתם לענין טעם דין המלכות שכל טעם דין זה הוא רק בגלל הענין שאם לא יקיימו את מצוות המלך יכול המלך לגרש את ישראל מארצו הרי שבארץ ישראל, שגם ע"פ חוקי התורה וגם ע"פ חוקי המדינה כיום, שייכת לכל עם ישראל וכל יהודי רשאי לגור בא"י ולכן אין ביכולתו של מלך יהודי בא"י לגרש יהודי מישראל הרי שדין זה אינו תופס בא"י וכך גם כותב הר"ן במסכת נדרים¹⁵:

13. הלכ' גזילה ואבידה פ"ה ה' י"ח

14. סנהדרין דף ה' ע"א

15. נדרים כ"ח ע"א ד"ה במוכס

"וּכְתַבּוּ בְּתוֹסֵפוֹת דּוּקָא בְּמַלְכֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אִמְר דְּדִינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא מִפְּנֵי שְׁהָאַרְץ שְׁלוֹ וְיִכּוֹל לֹמַר לְהֵם אִם לֹא תַעֲשׂוּ מִצּוֹתַי אֲגַרֵּשׁ אֶתְכֶם מִן הָאָרֶץ אֲבֵל בְּמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל לֹא לְפִי שְׂאִי כֹל יִשְׂרָאֵל שׁוֹתֵפִין בְּהִי".
 רַמְבַּ"ם: גַּם הַרְמַבְ"ם בְּהַמְשַׁךְ לְשִׁיטְתוֹ בְּעֵנִין טַעַם דִּינָא דְּמַלְכוּתָא שְׁחֻקֵי הַמַּלְכוּת הַתְּקַבְּלוּ עַל כּוֹלָם וְלִכְּן הֵם מַחִיבִים אֶת כּוֹלָם אֵין לְחַלֵּק בְּעֵנִין זֶה בֵּין מֶלֶךְ מִיִּשְׂרָאֵל בְּאִי לְבִין מֶלֶךְ גּוֹי שְׁהָרִי טַעַם זֶה קִיִּים בְּשִׁנְיָהֶם. שִׁיטַת הַרְמַבְ"ם גַּם מוֹכַחַת מִן הַסּוּגִיָּא בְּב"ק:

"מִתְנִי. אֵין פּוֹרְטִין לֹא מִתִּיבַת הַמוֹכְסִין וְלֹא מַכִּיס שֶׁל גְּבַאִין, וְאֵין נוֹטְלִין מֵהֶם צְדָקָה, אֲבֵל נוֹטֵל הוּא מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ אוֹ מִן הַשּׁוּק.
 גַּמ'. תְּנָא: אֲבֵל נוֹתֵן לוֹ דִּינָר וְנוֹתֵן לוֹ אֶת הַשָּׂאֵר.
 וּמוֹכְסִין. וְהָאִמְרָ שְׁמוּאֵל: דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא! אִמְר רַב חֲנִינָא בְּרַ כְּהֵנָּה אִמְר שְׁמוּאֵל: בְּמוֹכֵס שְׂאֵין לוֹ קֶצֶבָה; "
 הַמְשַׁנָּה אוֹמַרְתָּ שְׂאִסּוֹר לְפָרוּט כֶּסֶף אֲצַל מוֹכְסִין מִפְּנֵי שְׁזֵה גָזֵל וְאִזְ שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא וְהָרִי דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא וְלִכְּן מוֹתֵר לְגַבּוֹת מַכֵּס וְזֵה לֹא גָזֵל וְעוֹנָה הַגְּמָרָא שְׁמַדּוּבֵר בְּמוֹכֵס שְׂאֵין לוֹ קֶצֶבָה וְלִכְּן זֶה גָזֵל.
 אוֹמֵר ר' יוֹסֵף קָאֵרוּ: אִם נֹאִמֵר כְּשִׁיטַת הַתּוֹסֵף שְׁדִינָא דְּמַלְכוּתָא נוֹהֵג רַק בְּמֶלֶךְ נוֹכְרִי מִדּוּעַ נְדַחְקָה הַגַּמִּי לְתַרְץ אֶת הַתְּרוּץ שְׁהַבִּיָּאָה יִכְלֵה לֹמַר כֹּאֵן בְּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל כֹּאֵן בְּמֶלֶךְ גּוֹי מַכְּאֵן שְׁדִינָא דְּמַלְכוּתָא נוֹהֵג בֵּין בְּמֶלֶךְ גּוֹי בֵּין בְּמֶלֶךְ יְהוּדִי.
 בִּימֵינוּ נְהוּג שְׁכוֹלְנוּ נוֹהֲגִים אוֹ עִיפֵי הַרְמַבְ"ם אוֹ עִיפֵי הַשּׁוֹיִיעַ שְׁגִי"כ פּוֹסֵק שְׂאֵין לְהַבְדִּיל בֵּין מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְמֶלֶךְ עֻכּוֹיִם, וְכֵךְ גַּם פּוֹסֵק הַחַתִּי"ס¹⁶:
 "וּלְפִיזֵי אֵין לְחַלֵּק בֵּין מֶלֶךְ אוֹי"ה לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שְׂאִפִּי מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שְׂאֵין הָאָרֶץ שְׁלוֹ כִּיָּא לְשִׁבְטֵי נְתַחֲלָקָה מִי"מ כֹּל נִימוּסִיוֹ וְחֻקֵּיו מִקְבֻלִי עֲלֵיהֶם בְּרִצּוֹנָם וּמַחִילָה גְּמוּרָה הוּא".
 הַרְמַבְ"ם כּוֹתֵב¹⁷:

"אֵין מַעֲמִידִין מֶלֶךְ בְּתַחֲלִילָה אֲלֵא עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שְׁבַעִים זְקֵנִים וְעַל פִּי נְבִיא, כִּיְהוֹשֻׁעַ שְׁמִינְהוּ מִשֶּׁה רַבִּינוּ וּבֵית דִּינּוּ, וְכִשְׂאוֹל וְדוּד שְׁמִינָם שְׁמוּאֵל הַרְמַתִּי וּבֵית דִּינּוּ."

16. שוֹת חַתִּי"ס חוֹי"מ ס' מ"ד

17. הֵלִי מַלְכִים פ' א' הֵלִי ג'

מכאן נראה לכאורה שלממשלת ישראל בכלל ולרשויות המחוקקות בפרט אין בכלל דין של מלכות ולכן לא חל עליהם בכלל דינא דמלכותא. אולם כותב הרב שאול ישראלי זצ"ל שנראה לו שמה שאמר הרמב"ם הוא רק כאשר רוצים למנות מלך בניגוד לרצון העם שאז מכיוון שזה מינוי של שררה על הציבור לא ניתן למנות בלי סנהדרין ונביא, אבל כאשר מדובר בשלטון שנבחר ע"י העם חל הדין גם בלי הסכמת הסנהדרין והנבואה. וכך גם במלכים שהזכיר הרמב"ם שיהושע שמשה מינה לעיני העם (העם שימשו כסנהדרין במקרה זה) מונה בציווי הקב"ה למשה וגם שאול ודוד הם מלכים שנבחרו ע"י הקב"ה. כך גם כתב הרב קוק זצ"ל¹²:

"ווחץ מזה נראים הדברים, שבזמן שאין מלך, כיון שמשפטי המלוכה הם ג"כ מה שנוגע למצב הכללי של האומה, חוזרים אלה הזכיות של המשפטים ליד האומה בכללה. וביחוד נראה שגם כל שופט שקם בישראל דין מלך יש לו, לענין כמה משפטי המלוכה, וביחוד למה שנוגע להנהגת הכלל."

כותב הרב שכיום חוזרות זכויות המלך לכלל האומה והרי הכנסת נבחרת ע"י כלל האומה ולכן יש לה גדר של מלכות לענין זה.

5. התוקף של דינא דמלכותא דינא

ע"כ הוכחנו שדין דינא דמלכותא דינא נהוג בין במלכות ישראל בין במלכות עכו"ם וגם שכנסת ישראל ומקורות החוקה במדינת ישראל קרואים מלכות לענין זה לכן חוקי המדינה ובכלל זה החוקים הנוגעים לעניננו כמובן יש להם תוקף הלכתי וכ"א חייב לקיימם השאלה היא האם חיוב זה הוא מדאוריתא או מדרבנן. ענין זה לא נידון באופן מפורש בראשונים, אבל ניתן ללמוד אותו מדברים אחרים הקשורים לענין באופן צדדי. בשו"ע¹⁸ פוסק המחבר:

"המקדש את האשה בגזל או בגניבה או בחמס, אם נתיאשו הבעלים, ונודע שקנה אותו דבר ביאוש, הרי זו מקודשת."

מקשה על כך הבית - שמואל עכשיו כאשר מחזירים גזל או גניבה גם לאחר יאוש מדין דינא דמלכותא אז למה מקודשת?

18. אה"ע סי' כ"ח ה' א'

עונה הבית שמואל שהיום היא באמת תהיה מקודשת רק מדאוריתא אבל מדרבנן לא כי מדרבנן אין זה הכסף שלו שהרי עדין מצווה להחזירו מדין דינא דמלכותא. משמע שדינא דמלכותא מועיל רק מדרבנן לדעת הב"ש. כפי שאמרנו כוחו של דינא דמלכותא נובע בין השאר מכח הפקר ב"ד הפקר (לעיל בשיטת רש"י) ומן הגמרא במסכת יבמות ניתן ללמוד שהפקר ב"ד הוא מדאוריתא משמע שדינא דמלכותא הוא ג"כ מדאוריתא. כך כתב גם החת"ס במקרה של אדם ששאל האם קנין מדרבנן מועיל לדברים שהם מדאוריתא, וענה החת"ס שלא אבל במקרה שלו אותו קנין (תקיעת כף) הוא מועיל מדינא דמלכותא ולכן הוא נחשב דאוריתא ומועיל לדאוריתא וכך כתב החת"ס¹⁹:

"היוצא מזה לדינא דקנין דרבנן היכי דמצוה יותר לקיים דין תורה... אינו מועיל לאיסור דאוריתא... ודינא דמלכותא באותם ענינים דקי"ל דינא מלכותא דינא, מן התורה הוא בלי ספק".

כך כתב גם הרב אברהם שפירא²⁰:

"מכל המקובץ זכינו על כל פנים לדין ברור שדינא דמלכותא דינא הוא מן התורה ממש ושלא כהב"ש...".

ישנם כמה ענינים שבהם לא יחול דינא דמלכותא אולם לכל הדעות ענינו לא נכלל בתוך אלה ולכן לא כאן המקום לדון בהם.

לסיכום, הסכנו בענין דינא דמלכותא שהוא חל בין בא"י בין בחוץ לארץ, וגם שכנסת ישראל נחשבת למלכות לענין זה, לכן כל חוקיה של ממשלת ישראל יש להם תוקף הלכתי רב, שהרי אמרנו שנפסק להלכה שענין דינא דמלכותא הוא מדאוריתא ולא רק שיש להם תוקף אלא שהוא אפילו תוקף דאוריתא (לפי רוב הדעות), **לכן מי שעובר על חוקי התנועה הרי כאילו עבר על איסור דאוריתא ממש, ובענין זה לא משנה שיקול דעת של אדם זה או אחר הרי שאלה החוקים שנקבעו ועד שהם לא ישונו הם מחיבים את כולנו, והעובר עליהם כאילו עבר על לאו דאוריתא.**

19. שו"ת חת"ס או"ח סימן שי"ד

20. דבר אברהם ס' א סע' ו

ה. סיכום

לאור כל האמור לעיל יוצא לענין זהירות מספר חילוקים, כפי שכבר אמרנו כאשר ודאי מדובר במצב של סכנה לאדם עצמו ולאנשים אחרים הרי שעבר על כמה וכמה איסורים

א. על איסור כניסה לידי סכנה (לפי חלק מהדעות דאוריתא ולפי חלק דרבנן)
 ב. איסור לשים מכשול לאדם אחר שבוה עובר על שני איסורים, כמו שאומר הרמב"ם, 1. לא לשים מכשול (לי"ת) 2. להסיר מכשול קיים (עשה) וזאת חוץ מדינא דמלכותא דינא שוודאי עובר עליו וזה איסור דאוריתא.

לעומת זאת במצב שהוא ודאי לא סכנה מיוחדת לכל הדעות כגון כאשר אדם עבר על חוקי התנועה אבל לא בצורה דרסטית לדוגמא כאשר נהג נסע ב - 5 קמ"ש מעל המותר לדעת הכל אין פה סכנה גדולה יותר מנסיעה רגילה על הכביש שאותה לא אסרנו מדין סכנה ולא מדין מכשול הרי שבדבר כזה ודאי לא עבר לא על איסור כניסה לידי סכנה ולא על שימת מכשול לאחרים, אולם לכאורה נראה לומר שאפילו במצב כזה עבר על איסור דאוריתא, שהרי חוקי המדינה (המלכות) לא מרשים דבר זה והרי הוכחנו שדינא דמלכותא דינא יש לו תוקף דאוריתא²¹, ובמצבים שלא ברור אם הם סכנה או לא, ברור שהחוק הוא זה שקובע לשלושת הענינים לענין כניסה לידי סכנה, לענין שימת מכשול ובוודאי שלענין דינא דמלכותא.

א"כ ראינו שענין מעבר על חוקי התנועה הינו חמור ביותר גם מן ההיבט ההלכתי, ובוודאי מן ההיבט האישי והמוסרי שהרי אדם, לדוגמא, שנהג בחוסר זהירות עשוי לגרום גם לו וגם לסובבים אותו הסתבכויות מיותרות ודבר זה מיותר לכל הדעות, מה גם שהוא יכול לגרום נזק ממוני רב ביותר.

---

21. נראה לע"ד שבמקרה כזה לא עובר גם על ענין של דינא דמלכותא דינא, שמה שהחוק קובע הינו באמת הדרך שבה לכתחילה יש לנהוג, אולם גם החוק אומר שבדיעבד אם שינה מדרך זו עד שיעור מסוים הוא פטור מעונש, לדוגמא שוטר לעולם לא יעצור אדם שנסע ב - 5 קמ"ש מעל למותר.